

AUDYT KRAJOBRAZOWY WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

KRAJOBRAZ PRIORYTETOWY

CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU

Nazwa krajobrazu: Złoty Potok Pałac

Kod krajobrazu: 24-341.31-026

Położenie administracyjne: Gmina Janów, Powiat częstochowski

**Katowice, Warszawa
2025**

Projekt realizowany na zlecenie
Województwa Śląskiego
(Umowa CRU WSL nr 1462/GN/2021)

Wykonawca prac:

Konsorcjum w składzie

Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska
(Lider Konsorcjum)

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Uniwersytet Śląski w Katowicach
(Partner Konsorcjum)

SZKOŁA GŁÓWNA
GOSPODARSTWA
WIEJSKIEGO

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
(Partner Konsorcjum)

Akademia Śląska (dawniej Wyższa Szkoła Techniczna)
w Katowicach
(Partner Konsorcjum)

Kierownik naukowy Audytu:

dr hab. Urszula Myga-Piątek, prof. UŚ – Uniwersytet Śląski w Katowicach

fot. okładka:

Zespół pałacowo-parkowy w Złotym Potoku (fot. Jakub Botwina)

1 METRYCZKA OGÓLNA KRAJOBRAZU

Nazwa Krajobrazu	Złoty Potok Pałac
ID	964
Kod krajobrazu	24-341.31-026
Typ, podtyp krajobrazu	8e - Wielkoobszarowe zespoły pałacowo- -parkowe i klasztorne oraz inne komponowane układy architektury, zieleni i wód
Typ rzeźby terenu*	B - Krajobrazy faliste
Kod mezoregionu*	341.31
Nazwa mezoregionu*	Wyżyna Częstochowska
Typ krajobrazu naturalnego*	Nizin; Wyżyn i niskich gór
Nazwa krajobrazu naturalnego*	Peryglacjalne: równinne i faliste; Węglanowe i gipsowe - erozyjne: zwartych masywów ze skałkami
Kod podokręgu geobotanicznego*	C.4.1.a
Nazwa podokręgu geobotanicznego*	Ogrodzeniecko-Mstowski
Typ krajobrazu roślinności potencjalnej*	16
Nazwa krajobrazu roślinności potencjalnej*	Grąd subkontynentalny, odmiana małopolska, forma wyżynna, seria uboga
Kod regionu historyczno-kulturowego*	II.A.27
Nazwa regionu historyczno-kulturowego*	Ziemia Nidziańska i Pinczowska
Położenie administracyjne	Gmina Janów, Powiat częstochowski
Powierzchnia (ha)	74,3

*podano dla jednostki dominującej

2 CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU

Krajobraz priorytetowy - wielkoobszarowe zespoły pałacowo-parkowe i klasztorne oraz inne komponowane układy architektury, zieleni i wód, w Złotym Potoku. Złożenie historyczne związane z rodem Krasińskich i Raczyńskich, o wysokich walorach historycznych, kulturowych, przyrodniczych, symbolicznych i fizjonomicznych.

Krajobraz wskazany jako priorytetowy w wyniku:

- oceny eksperckiej z kryterium ważności ze względu na bardzo dobrze zachowany zestaw cech typowych dla tego podtypu krajobrazu. Krajobraz o wysokich walorach estetycznych wynikających z dobrej kondycji obiektów zabytkowych - zabudowy pałacowo-dworskiej oraz harmonijnie skomponowane układy zieleni, wód i małej architektury. Krajobraz o wysokim stopniu tradycyjności i tożsamości, o randze regionalnej. Dodatkowo, uzasadnieniem jest istniejąca ochrona prawna (zasięg parku krajobrazowego, który obejmuje 100% powierzchni jednostki - uzupełniający wskaźnik ekspercki).

3 WALORY KRAJOBRAZOWE

Walory przyrodnicze

Z południa na północ jednostkę przecina Wiercica, która na odcinku zespołu pałacowo-parkowego została wykorzystana do założenia kilku stawów o charakterze pierwotnie gospodarczym, a obecnie ozdobnym. Największy z nich, rozciągający się przed frontem pałacu i pełniącym istotną rolę w kompozycji krajobrazowej, Zygmunt Krasiński nazwał „Irydionem”. Park bardzo bogaty w stare egzemplarze drzew i krzewów, zarówno gatunków rodzimych jak i egzotycznych: m.in. tulipanowce, lipy amerykańskie, choiny kanadyjskie, modrzewie japońskie i wiązy syberyjskie. Licznie reprezentowane są krzewy: jaśminowiec wonny, kalina koralowa i suchodrzew tatarski, lipy drobnolistne i topole białe. Najstarszym okazem jest dąb szypułkowy „Dziad” - około 650 cm obwodu. Złożenie pełni rolę biocenotyczną i historyczną.

Walory kulturowe

Centralnym miejscem założenia jest Pałac Raczyńskich w stylu neoklasycystycznym. Od frontu zdobi go pięcioosiowy ryzalit z trójkątnym szczytem – z herbem Raczyńskich. Narożniki są boniowane. Wejściem główne w formie portyku z kolumnami, które podtrzymują balkon. Pałac jest otoczony parkiem przypałacowym ukształtowanym w typowo romantycznej manierze z frontowym podjazdem, z dekoracyjną fontanną i figurami dwóch kamiennych lwów z kartuszami herbowymi Raczyńskich i Czetwertyńskich. Obok pałacu – stoi starszy Dworek Krasińskich. Park zajmuje blisko 40 ha bardzo urozmaiconej powierzchni i jest otoczony kamiennym murem. Na terenie założenia znajdują się także parterowe obiekty mieszkalne (dawne czworaki dworskie), a poza bramą parku, w zachodniej części krajobrazu priorytetowego zachowały się zabytkowe obiekty obecnego Nadleśnictwa Złoty Potok, a także zachowane szczątkowo gospodarcze zabudowania dworskie (obecnie Stajnia Viking). Na zachód od drogi 793 (ul. Tadeusza Kościuszki) zachowany w dobrej kondycji parterowy budynek zarządcy Pałacu zbudowany na planie prostokąta z trójosiowym, piętrowym ryzalitem i mniejszymi ryzalitami po bokach obiektu. Obecnie pełni funkcję siedziby Nadleśnictwa Złoty Potok. Do rejestru zabytków wpisana jest także aleja klonowa (Aleja Klonów), silnie zniszczona w 2024 r. w wyniku nawałnicy. Krajobraz o dużej wartości historycznej, związanej z podtrzymywaną tradycją rodu Krasińskich i Raczyńskich, jako mecenasów ochrony przyrody i znawców kształtowania krajobrazu. Komponowane założenie parkowe ma swoją kontynuację w dalszym odcinku doliny Wiercicy we wsi Złoty Potok (krajobraz priorytetowy oraz w części południowej doliny, za Złotym Potokiem). Z inicjatywy hrabiego Raczyńskiego kształtowano krajobraz w sposób kulturowy, zakładając w dolinie Wiercicy zespół 44 stawów hodowlanych wg projektu Michał Girdwojnia; zapoczątkowano i prowadzono racjonalną gospodarkę wodną i leśną, komponując zbiorowiska leśne na wzór parkowy (obecnie rezerwat Parkowe). Z uwagi na ważność kulturową, historyczną, przyrodniczą i kompozycyjną krajobrazu wskazano ciąg sąsiadujących ze sobą krajobrazów priorytetowych (różnych podtypów), których osią jest Wiercica, tworzących funkcjonalną i dopełniającą się całość. Przez obszar przebiega szlak kulturowy Szlak Maryjny.

Fizjonomia krajobrazu

Położony na niewielkiej skarpie pałac jest dobrze wyeksponowany – prowadzi do niego droga o charakterze osi kompozycyjnej oraz częściowo zasłoniętej przez drzewa osi widokowej. Oś widokowa koncentruje uwagę obserwatora na zamykającym kompozycję Pałacu Raczyńskich. Po jej prawej stronie wyznaczono także przedpole ekspozycyjne. Przedpole ekspozycji pałacu stanowi staw oraz trawnik przed pałacem. Całość założenia została zaplanowana wieloplanowo, tworząc wraz z taflą stawu Irydion harmonijne i malownicze wnętrza krajobrazowe. Jego obserwację umożliwia punkt widokowy zlokalizowany na zachodnim brzegu Stawu Irydion (przy dawnych zabudowaniach

gospodarczych). jest to miejsce odsłonięte, z którego roztacza się niczym niezakłócony widok na malownicze i kameralne wnętrza krajobrazowe, którego zamknięcie kompozycyjne stanowi Pałac. W całym założeniu parkowym zaprojektowano kilka osi kompozycyjnych, organizujących przestrzeń Parku. Założenie pocięte jest także alejami w kierunku południowym, wiodących w stronę kościoła w Złotym Potoku i na wschód - do leśniczówki Bukówka. Dzięki temu tworzą się liczne mini-wnętrza krajobrazowe. Dojście do Pałacu wiedzie zabytkową aleją klonową przez bramę wjazdową, od strony zachodniej (Częstochowy). W południowej części jednostki wyznaczono niewielki ciąg widokowy umożliwiający niezakłócony przez inne obiekty widok na kameralnego wnętrza krajobrazowego ze stawem Guców na Wiercicy. Przez obszar przebiegają szlaki turystyczne: czerwony Szlak Orlich Gniazd i zielony Szlak Walk 7 Dywizji Piechoty.

4 DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

ZDJĘCIE NR 1

Aleja wejściowa do zespołu Parkowego w Złotym Potoku, po prawej obelisk upamiętniający Jana Kiepurę. Dobrze utrzymane założenie pałacowo-parkowe. (fot. Urszula Myga-Piątek)

ZDJĘCIE NR 2

Staw Irydion jako przedpole widokowe na Pałac Raczyńskich, dwór Krasieńskiego i elementy małej architektury podkreślające elegancję miejsca. (fot. Urszula Myga-Piątek)

ZDJĘCIE NR 3

Wiercica na terenie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Złotym Potoku. (fot. Urszula Myga-Piątek)

ZDJĘCIE NR 4

Zabudowania dworskie (dawne czworaki i elektrownia wodna) na terenie Zespołu Pałacowo-Parkowego w Złotym Potoku. Dobrze wkomponowane w krajobraz Parku. (fot. Urszula Myga-Piątek)

ZDJĘCIE NR 5

Park Pałacowy na tle panoramy Złotego Potoku (w sąsiednim krajobrazie) (fot. Jakub Botwina)

5 DOKUMENTACJA KARTOGRAFICZNA

POŁOŻENIE KRAJOBRAZU PRIORYTETOWEGO

